

IZVOZ KRSTAVACA IZ REPUBLIKE SRBIJE – STANJE I MOGUĆNOSTI POVEĆANJA

Puškarčić Anton¹, Vlahović Branislav²

Rezime

U radu je analiziran izvoz krstavaca iz Republike Srbije, kao i konkurentnost u izvozu ovog povrća na međunarodnom tržištu. Determinisane su najznačajnije destinacije izvoza, njihovo učešće i značaj u ukupnom izvozu. Vremenski period istraživanja je 2013-2017. godina. Prosečan svetski izvoz krstavaca iznosio je 2,7 miliona tona, sa tendencijom umerenog rasta po stopi od 2,20% godišnje. Najveći svetski izvoznik je Meksiko čiji je prosečan izvoz na nivou od 659 hiljada tona, što čini 24,3% svetskog izvoza. Skoro celokupan izvoz (99%) usmeren u Sjedinjene Američke Države. Pored Meksika, veliki izvoznici su Holandija i Španija koje daju skoro dve trećine (61,2%) svetskog izvoza pomenutog povrća. Izvoz krstavaca iz Republike Srbije iznosio je 9,8 hiljada tona i imao je tendenciju izraženog rasta po stopi od 60,02% godišnje. Vrednost izvoza na nivou je od 4,1 milion US dolara. Najznačajnije tržište je Nemačka na kom se prosečno godišnje plasira 6,3 hiljade tona, odnosno 64,4% ukupnog izvoza. Cenovna konkurentnost Republike Srbije na međunarodnom tržištu je izražena jer je izvozna cena krstavaca niža za 48,3% u odnosu na prosečnu svetsku izvoznju cenu, dok je još izraženija razlika u ceni u odnosu na vodeće svetske izvoznike.

Ključne reči: krstavci, izvoz, konkurentnost, Republika Srbija

EXPORT OF CUCUMBERS FROM THE REPUBLIC OF SERBIA – CURRENT STATE AND POSSIBILITIES OF INCREASING THE EXPORT

Puškarčić Anton¹, Vlahović Branislav²

Summary

The paper analyzes export of cucumbers from the Republic of Serbia, as well as competitiveness of the export of this vegetable on the international market. The paper determines the most important export destinations, their share and importance in the total exports. The research period is 2013-2017. The average world export of cucumbers amounted to 2.7 million tons, with a tendency of moderate growth at the rate of 2.20% on the annual basis. The world's largest exporter is Mexico, whose average export is at the level of 659 thousand tons, accounting for 24.3% of the world exports. Nearly all this export (99%) is directed to the United States. In addition to Mexico, major exporters are the Netherlands and Spain, whose exports account for almost two-thirds (61.2%) of the world exports of this vegetable. The export of cucumbers from the Republic of Serbia amounted to 9.8 thousand tons, with a tendency of strong growth at the rate of 60.02% on the annual basis. The export value is at the level of 4.1 million USD. The most important market is Germany, on which averagely 6.3 thousand tons of cucumbers are placed annually, which accounts for 64.4% of the total exports. The price competitiveness of the Republic of Serbia on the international market is high, because the export price of cucumbers is lower by 48.3% compared to the average world export price, while the price difference is even higher compared to the leading world exporters.

Key words: cucumbers, export, competitiveness, Republic of Serbia

¹ Dr Anton Puškarčić, naučni saradnik, Institut za Ekonomiku poljoprivrede, Volgina 15, Beograd, anton.puskaric@gmail.com

² Dr Branislav Vlahović, redovni profesor, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, Trg Dositeja Obradovića 8, Novi Sad, vlahovic@polj.uns.ac.rs

¹ Anton Puškarčić, PhD, research associate, Institute of Agricultural Economics, Volgina 10, Belgrade, anton.puskaric@gmail.com

² Branislav Vlahović, PhD, full professor, Faculty of Agriculture, Novi Sad, Trg Dositeja Obradovića 8, Novi Sad, vlahovic@polj.uns.ac.rs

1

Uvod

Krastavac predstavlja jednu od najvažnijih povrtarskih biljnih vrsta, što potvrđuje i podatak da ne postoji zemlja u svetu u kojoj se isti ne proizvodi. Ovo povrće predstavlja važnu sirovinu u prerađivačkoj industriji, a koristi se i svežem stanju. Pored korišćenja u prehrambene svrhe, krastavac predstavlja i sirovinu u farmaceutskoj i kozmetičkoj industriji (Marković, 2010.). U strukturi proizvodnje povrća u Republici Srbiji nalazi se na petom mestu sa proizvodnjom od 56,4 hiljada tona (2013-2017.).

Cilj istraživanja jeste da se sagledaju osnovne karakteristike izvoza krastavaca iz Republike Srbije u količini, vrednosti i zemljama odredišta. Pored navedenog cilj je i da se analizira izvoz krastavca u svetu i da se utvrde potencijalno najveći konkurenti, odnosno pozicija Republike Srbije u izvozu ovog povrća na globalnom tržištu. Jedan deo odnosi se i na komparativnu analizu izvoznih cena krastavaca najvećih izvoznika i Republike Srbije. Navedenu problematiku pored ostalih istraživali su i sledeći autori: Kumar et. al (2008.), Vlahović i Puškarić (2008.), Vlahović, et. al. (2009.), Marković (2010.), Tomić i Tomić Dragica (2011.), Stojanović, (2011.), Vlahović i Puškarić (2012.), Puškarić (2012.), Vlahović (2015.), Workman (2017.) i drugi.

2

Materijal i metod rada

Izvori podataka preuzeti su iz statističke baze podataka Međunarodnog trgovinskog centra ITC (*International Trade Center*) i Republičkog zavoda za statistiku, za vremenski period od 2013. do 2017. godine, uz primenu standardnih statističko-matematičkih metoda. Intenzitet kretanja promena kvantifikovan je izračunavanjem stopa promena primenom funkcija sa najprilagođenijim linijama trenda originalnim podacima. Važnije dobijene pojave prikazane su u vidu tabela i grafikona.

3

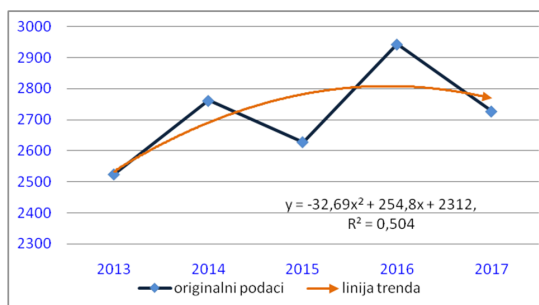
Rezultati istraživanja

Svetska proizvodnja krastavaca iznosila je 80,6 miliona tona (2016.). Kina je dominantan svetski proizvođač sa količinama od 61,9 miliona tona i daje 76,8% ukupne svetske proizvodnje ovog povrća. Slede Ruska Federacija, Turska i Iran čija proizvodnja se kreće u intervalu od 1,7 do 2,0 miliona tona, dok ostale zemlje imaju

proizvodnju koja je značajno manja. U Evropskoj uniji najznačajniji proizvođači su Španija, Poljska i Holandija koje daju oko 60% ukupne proizvodnje krastavaca.

Izvoz krastavaca u svetu 3.1.

U definisanom vremenskom periodu (2013-2017) izvoz krastavaca u svetu bio je na prosečnom nivou od 2,7 miliona tona. Isti ostvaruje umeren rast po stopi od 6,45% godišnje, uz blage oscilacije, na šta ukazuje vrednost koeficijenta varijacije od 10,0% (grafikon 1). U odnosu na prvu godinu, izvoz krastavaca u poslednjoj godini analiziranog perioda bio je veći za 203 hiljade tona, što predstavlja povećanje od 8,0%. Vrednost izvoza na prosečnom nivou iznosi 2,4 milijarde US dolara sa trendom neznatnog rasta po stopi od 0,69% godišnje. Ovo je uslovljeno relativnim smanjivanjem izvoznih cena.

Grafikon 1. Kretanje izvoza krastavaca u svetu (2013-2017), 000 tona
Chart 1: Trends in export of cucumber in the world (2013-2017), 000 tons

Analizirajući izvoz po regionima može se uočiti da je Evropa imala daleko najveće učešće u ukupnoj vrednosti izvoza krastavaca sa 1,3 milijarde dolara ili 57,3% svetskog učešća. Na drugom mestu su severnoamerički izvoznici sa 32,4% dok je 9% svetskog izvoza poreklom iz Azije. Daleko manji deo dolazi iz ostalih svetskih regiona (Workman, 2017.). Kompanije koje dominiraju u svetskom izvozu krastavaca su sledeće: AA Group, S. COOP. (Španija), Aalia Gmbh (Nemačka), Beverages Development Kft (Mađarska), Camill Alimentos S/A (SAD), Harma Fruit Christos H. Kelesides & Partners (Grčka), Immortal Produce Co. (Jordan), Jose Rene Silva Anguiano (Meksiko), Milexim (Turska), Yekta Novin (Iran), Yunnan Chuntian Agricultural Products Co. (Kina) i dr.

Najveći izvoznik krastavaca u svetu je Meksiko koji godišnje prosečno izveze 659 hiljada tona, što čini skoro četvrtinu (24,3%) ukupnog izvoza krastavaca u svetu (**tabela 1**). Izvoz iz Meksika beleži trend

rasta, po stopi od 6,45% godišnje, uz umeren koeficijent varijacije od 10,0%. Značajno je navesti da je skoro celokupan izvoz, odnosno 99% izvoza krastavaca iz ove zemlje usmeren u Sjedinjene Američke Države.

Tabela 1: Najveći izvoznici krastavaca u svetu (2013-2017), 000 tona
Table 1: The largest cucumber exporters in the world (2013-2017), 000 tons

Zemlja	Prosečna vrednost (000 t)	CV (%)	Stopa promene (%)	Struktura svet=100%
Meksiko	659	10,00	6,45	24,3
Španija	599	6,90	4,07	22,1
Holandija	404	8,18	-1,05	14,9
Kanada	131	11,95	7,61	4,8
Kina	81	6,62	-2,91	3,0
<i>Ostale zemlje</i>	<i>843</i>	-	-	<i>30,9</i>
Svet	2.717	5,76	2,20	100,0

Izvor: Obračun na bazi International Trade Centre www.intracen.org

Značajnog izvoznika predstavlja i Španija čiji je izvoz u analiziranom periodu prosečno iznosio 599 hiljada tona, što je činilo 22,1% ukupnog svetskog izvoza krastavaca i koja, takođe, povećava izvoz. Najveći izvoz usmeren je u Nemačku i Veliku Britaniju.

Sledi Holandija sa prosečnim izvozom od 404 hiljade tona, što čini 14,9% svetskog izvoza krastavca. Najveći izvoz usmeren je, takođe, u Nemačku i Veliku Britaniju koje zajedno apsorbuju tri četvrtine (78%) holandskog izvoza. Napred navedene zemlje daju više od 60% ukupnog izvoza ovog povrća u svetu. Komparacijom sa rezultatima ranijih istraživanja izvoza ovog povrća, koje se odnose na period od 2000. do 2008. godine (Puškarić, 2012.), može se uočiti da nema značajnijih promena u odnosu na dobijene rezultate u istraživanom vremenskom periodu (2013-2017), odnosno prethodno navedene zemlje imale su, takođe, učešće koje je iznosilo preko 60% ukupnog svetskog izvoza krastavaca.

Uveće izvoznike spadaju Kanada i Kina. Karakteriše ih izvoz znatno manjih količina, na šta ukazuju i pojedinačna učešća od 4,8%, odnosno 3,0% ukupnog izvoza ovog povrća u svetu. U analiziranom vremenskom periodu Meksiko, Španija i Kanada ostvaruju rast, a Holandija i Kina trend pada izvoza.

Prosečno ostvarena izvozna cena krastavaca u svetu iznosila je 0,87 \$/kg. sa tendencijom blagog pada po prosečnoj stopi od 1,48% godišnje. Od najvećih izvoznika krastavca u svetu, najvišu izvoznju cenu ostvarila je Kanada, prosečno 1,49 \$/kg. (**tabela 2**). Holandija i Španija ostvarile su cene koje su bile na prosečnom

nivou od 1,14 \$/kg, odnosno 1,00 \$/kg. Izvozne cene drugih vodećih izvoznika krastavaca, Meksika i Kine, bile su na nivou od 0,69 \$/kg, odnosno 0,43 \$/kg, i značajno su niže od prosečne cene koja je ostvarena u svetskom izvozu. Cena, pre svega, zavisi od sorte i kvaliteta. Sorte krastavaca mogu da se svrstaju u dve osnovne grupe: **kornišoni** (manjeg ploda, pogodni za spravljanje zimnice) i **salatne sorte** krastavaca (imaju veći plod, pogodni za pripremu sveže salate..).

Tabela 2: Izvozne cene krastavaca najvećih izvoznika (2013-2017), \$/kg

Table2: Cucumber export prices of the largest exporters (2013-2017), \$/kg

Zemlja	Izvozna cena (\$/kg)	Index Svet=100	CV (%)	Stopa promene (%)
Kanada	1,49	171,26	7,85	-2,55
Holandija	1,14	131,03	6,05	-0,30
Španija	1,00	114,94	10,76	-2,93
Meksiko	0,69	79,31	5,16	-2,05
Kina	0,43	49,43	7,89	16,43
Svet	0,87	100,00	6,07	-1,48

Izvor: *Obračun na bazi International Trade Centre www.intracen.org*

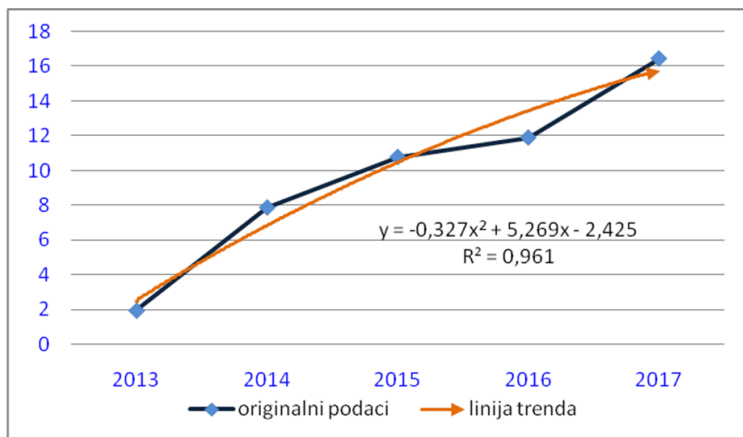
Značajno je navesti da su cene koje su najveći izvoznici krastavaca ostvarili na svetskom tržištu imale su tendenciju pada, sa izuzetkom Kine čija cena je na svetskom tržištu imala trend značajnog rasta po stopi od 16,43% godišnje.

U narednom periodu može se očekivati dalji trend porasta globalnog izvoza krastavaca, dinamiziranje izvoza iz Meksika i održavanje dominantne pozicije, kao i rast učešća ove zemlje u svetskom izvozu. Očekuje se da će tri najveća izvoznika, Meksiko, Španija i Holandija, i u godinama koje slede imati učešće od oko dve trećine ukupnog izvoza krastavaca u svetu.

Izvoz krastavaca iz Republike Srbije 3"&"

Krastavac se u Republici Srbiji prosečno gaji na više od 4 hiljade hektara (2013-2017.) i ostvaruje se proizvodnja od 56 hiljada tona (RZS, 2018.). U istraživanom periodu beleži tendenciju nezatnog pada po prosečnoj stopi od 1,43% godišnje. U Srbiji se krastavac uglavnom proizvodi u rano proleće u plastenicima sa i bez grejanja i krajem leta tj. početkom jeseni na otvorenom polju i u plastenicima. Glavna područja za proizvodnju krastavca u Srbiji su mačvanski, trstenički, posavsko-tamnavski, sremski, deo bačkog i leskovačkog regiona. Poslednjih godina u Evropi popularna je organska proizvodnja dugog bradavičastog salatara, izvanrednog ukusa i povećane otpornosti na dominantne biljne bolesti (Stojanović, 2011.).

U istraživanom vremenskom periodu izvoz krastavaca iz Republike Srbije prosečno je iznosio 9,8 hiljada tona i imao je tendenciju izraženeog rasta po stopi od 60,02% godišnje (**grafikon 2**).

Grafikon 2: Kretanje izvoza krastavaca iz Republike Srbije (2013-2017), tona
Chart 2: Trends of cucumber export from the Republic of Serbia (2013-2017), tons

Značajno je da je najveća količina krastavaca izvezena u poslednjoj godini istraživanja kada je izvoz dostigao 16,4 hiljade tona, što je za 38,2% više u odnosu na izvoz koji je ostvaren u 2016. godini i za 52,6% više od izvoza koji je ostvaren u 2015. godini. Evidentno je da su postoji značajan pozitivan trend kretanja izvoza. Međutim, ono što može bitno da limitira izvoz jeste negativan trend u kretanju proizvodnje. Vrednost izvoza bila je na prosečnom nivou od 4,1 miliona US dolara i imala je tendenciju rasta po stopi od 51,32% godišnje.

Prema vrednosti izvoza Republika Srbija se u 2017. godini nalazila na 34 mestu u svetu. Od ukupne domaće proizvodnje krastavaca 17,3% se izveze na međunarodno tržište. Osnovni cilj jeste da se postigne kvalitet proizvoda prve klase, za koju se dobija i značajno viša cena. Prosečno oko 15% krastavaca čine plodovi I klase, 45% su plodovi II klase i oko 30% plodovi III klase, oko desetak posto čine prerasli ili deformisani plodovi koji nemaju tržišnu vrednost ili im je cena vrlo niska. U ovoj proizvodnji neophodno je udruživanje proizvođača kako bi se dobile veće količine i ujednačeni kvalitet plodova.

Najveći izvoz usmeren je na tržište Nemačke koje je u analiziranom periodu apsorbiralo 6,3 hiljade tona, što je činilo skoro dve trećine (64,4%) ukupnog izvoza ovog povrća iz Republike Srbije (tabela 3). Izvoz je imao tendenciju izraženog rasta po stopi od 102,22% godišnje. Vrednost izvoza krastavaca u Nemačku prosečno je iznosila 2,4 miliona US dolara.

Tabela 3: Izvoz krstavaca iz Republike Srbije (2013-2017), tona
Table 3: Export of cucumbers from the Republic of Serbia (2013-2017), tons

Zemlja	Prosečna vrednost (t)	CV (%)	Stopa promene (%)	Struktura svet=100%
Nemačka	6.306	61,02	102,22	64,4
Austrija	1.130	116,57	144,79	11,6
Češka Rep.	458	92,21	26,36	4,7
Hrvatska	417	98,65	86,37	4,3
Crna Gora	408	65,58	49,92	4,2
<i>Ostale zemlje</i>	<i>1.066</i>	-	-	<i>10,8</i>
Ukupno	9.786	54,85	60,02	100,0

Izvor: *Obračun na bazi International Trade Centre www.intracen.org*

Iza Nemačke sledi Austrija čiji je prosečan izvoz bio na nivou od 1.130 tona, odnosno činio je 11,6% ukupno izvezenih količina. U analiziranom periodu izvoz je zabeležio tendenciju izraženog rasta po stopi od 144,79%. Izvoz je značajno varirao i kretao se u intervalu od 22 tone do 2,8 hiljada tona, koliko je ostvareno u poslednjoj istraživanoj godini. Vrednost izvoza na tržište Austrije prosečno je iznosila 486 hiljada US dolara. U dve napred pomenute zemlje plasirano je više od tri četvrtine (76,0%) ukupnog izvoza krstavaca iz Republike Srbije.

Značajna tržišta predstavljale su Češka Republika, Hrvatska i Crna Gora koje su pojedinačno učestvovala u intervalu od 4,2% do 4,7%, odnosno količine koje su prosečno izvezena u ove zemlje kretale su se u intervalu od 408 do 458 tona. Značajno je navesti da su navedena tržišta perspektivna jer je u analiziranom periodu zabeležena tendencija rasta izvoza po stopi koja je u slučaju Hrvatske i Crne Gore iznosila 86,37%, odnosno 49,92% godišnje.

Prosečna izvozna cena iz Republike Srbije iznosila je 0,45 \$/kg (**tabela 4**) i imala je tendenciju pada po stopi od 5,44% godišnje, uz variranje u odnosu na prosečnu vrednost od 31,87%. Pad izvozne cene iz Republike Srbije intenzivniji je od pada izvoznih cena na svetskom nivou. Jedan od razloga jeste značajna konkurencija na međunarodnom tržištu.

Najviša izvozna cena ostvarena je na tržištu Hrvatske, gde je prosečno iznosila 0,52 \$/kg i zabeležila je tendenciju pada po stopi od 2,80% godišnje (tabela 4.). Izvoz u ostale zemlje karakterisale su cene koje su bile niže od prosečne izvozne cene Republike Srbije. Prosečna izvozna cena u Češku Republiku i Nemačku bila je na nivou od 0,43 \$/kg, odnosno 0,37 \$/kg, dok je izvozna cena u Austriju prosečno iznosila 0,34 \$/kg. Najniža cena, prosečno 0,32 \$/kg, ostvarena je u izvozu u Crnu Goru. Na Nemačkom tržištu prva klasa krstavaca može da se rea-

realizuje po ceni i od 80 evro centi po kilogramu. Nemačka firma Kune vrši otkup krastavaca iz Srbije - cena za prvu klasu iznosi 65 evro centi, za drugu 25, a za treću 7,5 evro centi (2017.).

Tabela 4: Izvozne cene krastavaca iz Republike Srbije (2013-2017), \$/kg

Table 4: Cucumber export prices from the Republic of Serbia (2013-2017), \$/kg

Zemlja	Izvozna cena (\$/kg)	Index Svet=100	CV (%)	Stopa promene (%)
Hrvatska	0,52	115,56	13,07	-2,80
Češka Republika	0,43	95,56	23,52	-10,52
Nemačka	0,37	82,22	20,42	7,62
Austrija	0,34	75,56	46,32	45,26
Crna Gora	0,32	71,11	15,78	7,27
Prosek	0,45	100,00	31,87	-5,44

Izvor: Obračun na bazi International Trade Centre www.intracen.org

Kada se izvozna cena krastavaca iz Republike Srbije komparira sa prosečnom svetskom izvoznom cenom može da se uoči da je izvozna cena iz Srbije niža za 48,3% što sa jedne strane ukazuje na dobru cenovnu konkurentnost. Međutim, to se izrazito negativno odražava na ostvareni finansijski prihod po osnovu izvoza. Značajno je napomenuti da je cena krastavaca iz Republike Srbije niža od cena koju su ostvarili vodeći svetski izvoznici, a koja se kretala u intervalu od 0,69 \$/kg do 1,49 \$/kg. Izuzetak je činila cena koju je ostvarila Kina i koja za 4,4 % niža od izvozne cene krastavaca iz Republike Srbije.

Trenutno niska izvozna cena ukazuje na mogućnost dinamiziranja izvoza, prvenstveno na tržišta koja su u analiziranom periodu zabeležila tendenciju izraženog povećanja uvoza krastavca iz Republike Srbije. Međutim, neophodno je povećati kvalitet. Na taj način moguće je ostvariti i više izvozne cene i veće finansijske efekte.

Pošto krastavci sadrže veliki procenat vode (i do 97%) vrlo teško se čuvaju pa je važno da se što pre posle berbe dopreme do tržišta odnosno do pogona za preradu. Plodovi moraju biti zdravi, pravilnog oblika, čvrsti, sočni, bez šupljina, pega i peteljki.

Krastavci ne smeju da se pakuju u transportu jer je tada veća verovatnoća da će se pokvariti. Krastavci su veoma specifični kada je u pitanju transport i čuvanje. Hladne temperature uzrokuju povrede na plodovima, dok toplije temperature izazivaju žutu boju na plodovima. Osetljivost na hlađenje može se smanjiti raznim metodama uključujući kratke termičke tretmane, hlađenje u etapama i pakovanje u plastičnim

filmovima, posebno pod modifikovanim atmosferama. Upravo zato razvijaju se nove forme ambalaže za krastavce. Ambalaža treba da poseduje jedinstvena svojstva koja čuva svežinu i hranljive vrednosti, smanjuje troškove i neophodno je da bude ekološki prihvatljiva. U svetu se primenjuju ROP KSC kese za krastavce koje su dizajnirane tako da razviju povoljnu kompoziciju gasa u unutrašnjosti kako bi sačuvale svežinu, prirodnu aromu i ukus krastavaca koji se transportuje u dužem vremenskom periodu. One sprečavaju pojavu žute boje kao i dehidraciju plodova (<http://www.israelagri.com>).

Izvozu šansu ne treba tražiti u kvantitetu, jer je Republika Srbija relativno mali proizvođač krastavaca, već u visokom kvalitetu prema definisanim tržišnim segmentima. Prilikom izvoza, naročito u zemlje EU neophodno je: istraživati tržište u cilju identifikacije potreba i zahteva potrošača (u pogledu kvaliteta i sortimenta), odabrati optimalne kanale prodaje, sagledati razlike u pogledu cena i kvaliteta, povećati konkurentnost izvoza, istražiti propise, standarde i zakonska ograničenja pojedinih zemalja (Vlahović, Cvijanović, Puškarić, 2009.).

Neophodno je povećanje konkurentnosti izvoza. Prema Tomiću i Tomić Dragici (2011.) neophodno je unaprediti kvalitet, usmeravati proizvođače na proizvodnju kvalitetnijih sorti i hibrida, sprovođenje marketinških aktivnosti, povećanje produktivnosti u cilju smanjivanja troškova proizvodnje kako bi se ostvarila cenovna konkurencija. Svakako da konkurentne prednosti treba ostvariti koristeći pozitivne razlike prirodnih potencijala (klime, zemljišta, vodenih resursa i sl.). Posebno treba naglasiti da je moguća i proizvodnja na organski način koja, takođe, čini veliki deo neiskorišćenih kapaciteta.

Zaključak 4

Izvoz krastavaca u svetu u analiziranom vremenskom periodu prosečno je iznosio 2,7 miliona tona. Vrednost izvoza bila je na prosečnom nivou od 2,4 milijardi US dolara. Najveći izvoznik je Meksiko iz kog se godišnje prosečno izveze 659 hiljada tona, što čini 24,3% ukupnog izvoza krastavaca u svetu. Najveći deo izvoza iz ove zemlje realizuje se u Sjedinjene Američke Države. Veliki izvoznici su i Španija i Holandija koje sa Meksikom daju više od 60% izvoza krastavaca u svetu.

Prosečna svetska izvozna cena iznosila je 0,87 \$/kg i imala je tendenciju blagog pada. Među vodećim izvoznicima najvišu izvoznju cenu ostvarila je Kanada, prosečno 1,49 \$/kg. Očekuje se da će tri najveća izvoznika, Meksiko, Španija i Holandija, i u godinama koje slede imati učešće od oko 2/3 ukupnog izvoza krastavaca u svetu.

U analiziranom periodu izvoz krastavaca iz Republike Srbije prosečno je iznosio 9,8 hiljada tona i imao je izraženu tendenciju rasta po stopi od 60,02% godišnje. Najznačajnija izvozna destinacija za izvoz krastavaca je Nemačka na čije tržište se prosečno izveze 6,3 hiljade tona, što čini 64,6% ukupnog izvoza ovog povrća iz Republike Srbije. Značajno tržište, sa učešćem od 11,6%, predstavlja i Austrija, dok su ostale zemlje u ukupnom izvozu pojedinačno participirale sa manje od 5%.

Na međunarodnom tržištu krastavac iz Republike Srbije plasiran je po prosečnoj ceni od 0,45 \$/kg uz tendenciju pada. Izvozna cena krastavaca iz Republike Srbije značajno je niža u odnosu na prosečnu cenu koja je ostvarena u svetskom izvozu, kao i u odnosu na najznačajnije izvoznike. Cenovna konkurentnost je izražena, što ukazuje na mogućnost dinamiziranja izvoza u narednom periodu, ali se istovremeno to negativno odražava na devizni efekat izvoza.

5 Literatura

1. Kumar, N. R., Rai A.B., Rai, M. (2008.): Export of Cucumber and Gherkin from India: performance, destinations, competitiveness and determinants, *Agricultural Economics Research Review*, Vol. 21, January-June 2008, pp 130-138.
 2. Marković, V. (2010.): Krastavac, Savremeni povrtar br. 34., Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.
 3. Puškarić, A. (2012.): Izvoz povrća u funkciji razvoja povrtarske proizvodnje u Republici Srbiji, Doktorska disertacija, Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.
 4. Stojanović, M. (2011.): Ishrana i nadodnjavanje krastavaca i kornišona. *Agrosvet*, stručna revija, broj 37, Kragujevac.
 5. Tomić, R, Tomić Dragica (2011.): Proizvodni potencijali agroprivrede Srbije – faktor unapređenja konkurentnosti, *Škola biznisa*, broj 3, Novi Sad.
 6. Vlahović B. (2015.): Tržište agroindustrijskih proizvoda – specijalni deo, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.
 7. Vlahović, B. Puškarić, A. (2012): Izvoz svežeg povrća iz Republike Srbije, tematski zbornik: Agroprivreda Srbije u pretpristupnom periodu, DAES, Volgogradski državni agrarni Univerzitet, Ekonomski institut, Beograd.
 8. Vlahović, B., Cvijanović, D., Puškarić, A. (2009.): Vegetables Export from Serbia to European Union, *Agro Food Sector Competitiveness In The Context of World Crisis*, zbornik radova, Bukurešt, Rumunija, 2009.
 9. Vlahović, B., Puškarić, A. (2008): Izvoz povrća iz Republike Srbije, XIII savetovanje o biotehnologiji, Čačak.
 10. Workman, D. (2017.): Top cucumbers Exporting countries, <http://www.worldstopexports.com/top-cucumbers-exporting-countries/>
- Internet izvori (pristupljeno maj, 2018.):
<http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>
<https://www.worldatlas.com/articles/the-world-leaders-in-cucumber-production>.
<http://www.nda.agric.za/docs/AMCP/CUCUMBER2012.pdf>
<http://data.stat.gov.rs/Home/Result/130102?languageCode=sr-Cyrl>
<http://www.israelagri.com/?CategoryID=405&ArticleID=1426>

Primljen/Received: 11.06.2018.

Priljubljen/Accepted: 15.06.2018.